

jan. Jednak rozważania autora pozwalają uświadomić sobie fakt wspólnych korzeni dla wyznawców możeszowych i chrystusowych. Istotnym drogowskazem doby współczesnej jest misja Ojca Świętego — Jana Pawła II — w postaci licznych gestów, dokumentów i podróży apostołskiej do Ziemi Świętej w Roku Jubileuszu 2000 — które stanowią poważny krok na drodze dialogu żydowsko-chrześcijańskiego przerwano 1900 lat temu!

Powracając do książki o historii Hebrajczyków pracę wzbogacono o tablice chronologiczne (ss. 281-285), które pozwalają na lepszą orientację czytelnika w zakresie paralelnych wydarzeń na terenie Bliskiego Wschodu i Ziemi Świętej na przestrzeni od IV tysiąclecia przed Chr. do momentu upadku starożytnego państwa żydowskiego w 135 roku. Strony 287-291 poświęcono selektywnej, ale reprezentatywnej bibliografii egzegetów i biblistów francuskich, głównie z lat 80. i 90., co będzie miało niewątpliwie istotne znaczenie dla polskich badaczy archeologii biblijnej i Pisma Świętego, mimo dużego postępu edytorskiego w ostatnich latach. Praca Richarda Lebeau stanowi niewątpliwie znakomitą okazję do konfrontacji z aktualnymi wynikami badań egzegezy i archeologii biblijnej we Francji, stąd nie powinno jej zabraknąć w bibliotekach polskich seminariów i instytutów badawczych. Klarowny tok wykładu historii Hebrajczyków zadowoli nie tylko specjalistów dziedziny, ale i zapewne szerszą publiczność zainteresowaną dziejami narodu wybranego!

Paryż

DARIUSZ DŁUGOSZ

HANS M. BARSTAD, *The Babylonian Captivity of the Book of Isaiah. Exilic Judah and the Provenance of Isaiah 40-55*, Oslo 1997, s. 120

Książka składa się z wprowadzenia i sześciu rozdziałów oraz zakończenia i bibliografii. Pozostaje pytanie pod adresem książki i autora. W jaki sposób doszedł on do egzegetycznych wniosków, że Iz 40-55 został napisany w Babilonii, gdyż takich argumentów nie daje nam tekst Księgi Deuteroizajasza? W jaki sposób autor doszedł do tezy o wygnaniu Deuteroizajasza?

Możliwe, że przykładem dla H. M. Barstada w przyjęciu tej tezy była wydana w 1982 r. praca (Oslo) *Lebte Deuterojesaja in Judaa?* Po przeczytaniu tej pracy i swoich studiach, H. M. Barstad stawia tezę: czy Deuteroizajasz żył w Judei, nie jest pewne, ale w każdym razie żył on w Babilonii. Po tym stwierdzeniu, już we (wprowadzeniu) wstępie (s. 13-16) omawia dzieje badań nad tekstem Iz 40-55 w drugim i trzecim rozdziale (s. 17-21. 23-33). Omawia szczególnie tych egzegetów, którzy w przeszłości lokalizowali działalność Deuteroizajasza nie w Babilonii, ale w Fenicji (Duhm), Egipcie (m.in. Ewald, Mart, Hólscher) i Palestynie (Seinecke, Maynard, Buttenwieser).

W czwartym rozdziale (s. 35-52) H. M. Barstad przytacza prawie 30 autorów, którzy przyjmują tezę, że Deuteroizajasz działał w Babilonii (m. in. Kuenen, Kittel, Budde, Sellin, Volz).

W piątym rozdziale (s. 53-58) autor zastanawia się nad szczególnymi cechami wcześniejszych komentarzy do Księgi Deuteroizajasza. Po katastrofie 586/587 Jerozolima nie miała swojego wielkiego znaczenia. Pewnie znaczenie dał jej obraz przedstawiony w dziele kronikarskim. W splądrowanym, opuszczonym przez ludzi mieście, jakim była przedstawiana Jerozolima w okresie niewoli, nie mógł działać tak wielki poetycki duch jak Deuteroizajasz.

W szóstym rozdziale (s. 59-75) H. M. Barstad przyjął tezę, że ojczyzną Deuteroizajasza była Babilonia, tzn. lokalizuje napisanie Iz 40-55 w Babilonie i dochodzi do wniosku, że z powodu braku dowodów geograficznych i botanicznych — *Argumente stichhaltig seien*. Argumenty te popiera on jeszcze charakterem tych rozdziałów, o czym pisał w swojej monografii — *A Way in the Wildernes. The Second Exodus in the Mesage of Second Isaiah* (JSSM 12), Manchester 1989. Według niego prolog w Iz 40, 1-11 nie jest wezwaniem do wyjścia z niewoli babilońskiej, ale metaforycznym obrazem nadziei dla dotkniętej niewola Judy i Jeruzalem. Na tym polega również pragmatyka wszystkich rozdziałów Deuteroizajasza „preaching the gloriosus future of Judah and the underlining of the glory of her God Yhwh” (s. 68).

W siódmym rozdziale (s. 77-87) H. M. Barstad bliżej wyjaśnia biblijny i wypracowany w badaniach „mit o pustym kraju”, podczas gdy w swojej pracy z 1996 roku — *The Myth of the Empty Land. A Study in the History and Archeology of Judah During the Exilic Period* szeroko opracował okres niewoli. Wskazuje on, że prowadzone w drugiej połowie XIX wieku badania nad językiem akadyjskim i tezy o pustym kraju w okresie niewoli, w dużym stopniu odpowiadają treści Iz 40-55.

W rozdziale siódmym jako *Summing Up* stanowiącym zakończenie (s. 89-93) przedstawia H. M. Barstad wnioski, w których podtrzymuje swoją tezę: „What I have wanted to do is to show that the arguments put forward in support of a Babylonian dominile simply are no longer valid” (s. 92).

W określeniu Babilonii jako miejsca powstania tekstu Iz 40-55 H. M. Barstad doszedł do pewnych wniosków, ale można mieć wątpliwości, czy jego wnioski są absolutnie pewne w twierdzeniu o powstaniu tekstu Iz 40-55 w Babilonii. Problem ten trzeba rozpatrzyć w oparciu o studium historyczno-redakcyjne Merendino (*Der Erste und der Letzte*, Leiden 1981) i Kratza (*Kyros im Deuterojesaja* — Buch, Tübingen 1991). H. M. Barstadt nie zgadza się z ich poglądami.